TDAU

2026-YIL, MART. №3-SON

AGROBIZNES, FAN VA TEXNOLOGIYALAR

АГРОБИЗНЕС, НАУКА И ТЕХНОЛОГИИ

AGRIBUSINESS, SCIENCE AND TECHNOLOGY

ILMIY - AMALIY ELEKTRON JURNAL

№ 083688

ISSN: 3060-5245

TOSHKENT - 2026

BOSH MUHARRIR
Oblomuradov Narzullo Naimovich – i.f.d. (DSc), professor.
Bosh muharrir o‘rinbosarlari:
Islamov Soxib Yaxshibekovich – q.x.f.d. (DSc), professor.
Sultonov Kamoliddin Sadriddinovich – q.x.f.d. (DSc), professor.
Farmonov To‘lqin Xayitmurodovich – i.f.d. (DSc), professor.
Muharrir:
Beglayev Uchqun Xurramovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent.
Tahrir hay’atining xalqaro a’zolari:
Kusainov Xalel Xaymullayevich – i.f.d. professor (Qozog‘iston davlat texnologiya universiteti)
Vilija Aleknevičienė – i.f.d. professor (Universitet Vitovta Velikogo)
Gilbert Ludwig – professor, (Jamk University of Applied Sciences)
Bobojonov Ixtiyor Baxtiyorovich – i.f.d. professor (Germaniyaning Leybnits nomidagi Markaziy Osiyoda qishloq xo‘jaligini rivojlantirish instituti (IAMO))
Daiva Makutenene – professor, (Vitautas Magnus universiteti, Litva)
Xaitboyeva Nargiza Alikulovna - i.f.d. dotsent (Tojikiston davlat huquq, biznes va siyosat universiteti)
Tahrir hay’ati:
08.00.00-Iqtisodiyot fanlari:
Gulyamov Saidasror Saidaxmedovich – i.f.d. (DSc), professor;
Saidov Muxammad-Ali Xakimovich – i.f.d. (DSc), professor;
Rustamova Iroda Baxramjanovna – i.f.d. (DSc), professor;
Ochilov Ilhom Sayitqulovich – i.f.d. (DSc), professor;
Askarov Nazimjon Niyozovich – i.f.d. (DSc), professor;
Abdullayev Altinbek Yangibayevich – i.f.d. (DSc), professor;
Abduvasikov Abduaziz Abdulazizovich – i.f.n. professor;
Mamadiyarov Dilshad Uralovich – i.f.n. dotsent;
Achilov Mashrab Ulug‘bekovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;
Galimova Feryuza Rafikovna – i.f.n. dotsent;
Odilova Dilnozaxon Barnayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;
Yangiboyev Dilshod G‘ulomovich – i.f.f.d. (PhD);
Saidova Dildora Nurmatovna – i.f.n. dotsent;
Dexkanova Nilufar Sagdullayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;
Roziqov Jahongir Mustaqim o‘g‘li – i.f.f.d. (PhD), dotsent;
Boltayev Nurali Shiramatovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;
Ibragimova Madina Ismoilovna – i.f.f.d. (PhD), dotsent.

06.00.00-Qishloq xo‘jaligi fanlari:
Shokirov Alisher Djuraboyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;
Mardanov Husniddin Xolbozorovich – q.x.f.d. (DSc);
Abdiyev Fozil Rashidovich – q.x.f.d. (DSc);
Sattorov Maqsud Axtamovich – q.x.f.d. (DSc);
Yuldashov Nurbek Ergashovich – v.f.d. (DSc);
Xalmirzayev Dilmurad Kamilovich – q.x.f.d. (DSc), dotsent;
Namazov Ixtiyor Choriyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;
Eshonqulov Jamoliddin Saporboy o‘g‘li – q.x.f.d. (DSc), professor;
Abdullayev Anvar Kodirullayevich – b.f.n., katta ilmiy xodim;
Atabayev Ma’ruf Maxmudovich – q.x.f.n. professor;
Safarov Asqar Asadullayevich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;
Mustafakulov Davron Mamatqulovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;
Kasimov Botir Sadriddinovich – q.x.f.f.d. (PhD);
Akramov Umidilla Ikramdjanovich – q.x.f.n. dotsent;
Elboboyev Abdug‘ani Shuxrat o‘g‘li – q.x.f.f.d. (PhD);
Muxammadov Yo‘ldoshbek Akmal o‘g‘li – q.x.f.f.d. (PhD);
Maxmudova Shaxnoza Abdufattaxovna – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;
Idrisov Xusanjon Abdujabborovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent.

MUASSIS
Toshkent davlat agrar universiteti

ALOQA UCHUN MA’LUMOTLAR
Manzil: Toshkent viloyati, Qibray tumani, Universitet ko‘chasi, 2-uy.
Jurnalning telegram manzili: t.me/agrobiznes_elektronjurnal
E-mail: licht-1989@mail.ru
Jurnalning rasmiy sayti: https://www.agrobiznesjournal.uz
Tel: +(998) 93 439 30 00

Jurnalning ilmiyligi:
Ma’lumot uchun, OAK Rayosatining 30.11.2024-yildagi №364/5-sonli qarori bilan 08.00.00-Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha, 08.05.2025-yildagi №370/5-sonli qarori bilan 06.00.00-Qishloq xo‘jaligi fanlari bo‘yicha “Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxati”ga kiritilgan.

Elektron nashr, 911 sahifa. E’lon qilishga 2026-yil 31-martda ruxsat berildi.

“AGROBIZNES, FAN VA TEXNOLOGIYALAR” ILMIY-AMALIY *ELEKTRON JURNALI*

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati.

06.00.00 – QISHLOQ XO‘JALIGI FANLARI

06.01.01 – Umumiy dehqonchilik. Paxtachilik
06.01.02 – Melioratsiya va sug‘orma dehqonchilik
06.01.03 – Agrotuproqshunoslik va agrofizika
06.01.05 – Seleksiya va urug‘chilik
06.01.06 – Sabzavotchilik
06.01.07 – Mevachilik va uzumchilik
06.01.08 – O‘simlikshunoslik
06.01.09 – O‘simliklarni himoya qilish
06.01.11 – Qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini saqlash va qayta ishlash
06.02.02 – Qishloq xo‘jaligi hayvonlarini oziqlantirish va ozuqa tayyorlash texnologiyasi
06.02.03 – Xususiy zootexniya. Chorvachilik mahsulotlarini ishlab chiqarish texnologiyasi
06.03.01 – O‘rmon ekinlari. Seleksiya, urug‘chilik va shaharlarni ko‘kalamzorlashtirish. O‘rmonlar agromelioratsiyasi va himoya o‘rmonlarini barpo etish, Dorivor o‘simliklar introduksiyasi, yetishtirish texnologiyasi va agrofarmekologiyasi.

M U N D A R I J A

IQTISODIYOT FANLARI

SABIROV XASAN NUSRATOVICH, YUNUSOV BEKZOD XAYRUBLOYEVICH
O‘zbekiston bank tizimida yashil kreditlashni rivojlantirishning institutsional asoslari……13
SAPAYEV MAXSUDBEK KARIMOVICH
Davlat budjeti ijrosini ta’minlashda soliq nazoratini amalga oshirish yo‘nalishlari……20
ALLAYAROVA MASTURA KUDRATULLAYEVNA
O‘zbekiston Respublikasida jamg‘arib boriladigan pensiya ta’minoti tizimining shakllanish asoslari va rivojlanish istiqbollari……26
АКАБИРОВА ДИЛОРО НИГМАТОВНА, АЗИМБОЕВА ШАХОДАТ ХАМДАМ ҚИЗИ
Экономическая оценка внедрения агротехнологий (Agtech) в сельское хозяйство Республики Узбекистан (на примере Хорезмской области)……34
ASHUROVA MAFTUNA ORTIQ QIZI
Xizmatlar sohasining tarmoqlar bo‘yicha tarkibiy tuzilishini shakllantirish jarayonlarini davlat tomonidan tartibga solish va qo‘llab-quvvatlash amaliyoti……39
XO‘JAMURODOVA ODINAXON KOMILJON QIZI
Xususiy sog‘liqni saqlash tizimida boshqaruvni takomillashtirish yo‘nalishlari……46
ULUG‘BEKOV SARDORBEK ULUG‘BEKOVICH
Inson kapitali va kreativ qatlam kategoriyalarining konseptual asoslari……54
SAYITQULOV JAHONGIR ILHOMOVICH
Raqamli bank xizmatlari orqali moliyaviy samaradorlikni oshirishga doir xorijiy tajribalar tahlili……62
ASHUROVA MAFTUNA ORTIQ QIZI
Xizmatlar sohasida investitsion resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish xorij tajribasi va uni mamlakatimizda qo‘llash masalalari……69
MULLAYEVA MEXRANGIZ AXTAM QIZI
Samarqand viloyatida xizmat ko‘rsatish korxonalari faoliyati samaradorligini oshirish omillari va rivojlanish istiqbollari……75
ISMOILOVA NIGORAXON MAHMUDJON QIZI, IBROXIMOV MUHAMMADSODIQ XOKIM O‘G‘LI
O‘zbekiston Respublikasi yalpi ichki mahsulotining 2021–2025 yillardagi dinamikasi: statistik tahlil va iqtisodiy o‘sish tendensiyalari……83
BARATOV SAMARIDDIN ABDUKAHAROVICH
Inson kapitali rivojlanishini baholashga ta’siri va uslubiy yondashuvlar bo‘yicha ko‘rsatkichlari……93

UO‘K: 338.46

SAMARQAND VILOYATIDA XIZMAT KO‘RSATISH KORXONALARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH OMILLARI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI

MULLAYEVA MEXRANGIZ AXTAM QIZI
Sharof Rashidov nomidagi SamDU
Raqamli iqtisodiyot kafedrasi tayanch doktaranti
E-mail: mehrangizmullaeva6@gmail.com
ORCID: 0009-0002-2225-8750

Annotatsiya. Mazkur maqolada Samarqand viloyatida xizmat ko‘rsatish korxonalari faoliyatining rivojlanish holati hamda ularning iqtisodiy samaradorligini oshirishga ta’sir etuvchi asosiy omillar tahlil qilingan. Tadqiqot davomida xizmatlar sektorining hududiy iqtisodiyotdagi o‘rni, xizmat ko‘rsatish korxonalarining iqtisodiy ko‘rsatkichlari, resurslardan foydalanish darajasi hamda raqamli texnologiyalarni joriy etish jarayonlari o‘rganildi. Shuningdek, xizmat ko‘rsatish korxonalari faoliyati samaradorligini oshirishning iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish, hududiy infratuzilmani rivojlantirish hamda xizmatlar bozorida raqobatbardoshlikni oshirish bo‘yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi.
Kalit so‘zlar: xizmat ko‘rsatish sohasi, xizmat ko‘rsatish korxonalari, samaradorlik, iqtisodiy mexanizm, hududiy rivojlanish, raqamli iqtisodiyot, Samarqand viloyati, xizmatlar bozori.

Аннотация. В данной статье проанализировано современное состояние развития предприятий сферы услуг в Самаркандской области, а также основные факторы, влияющие на повышение их экономической эффективности. В ходе исследования изучены роль сектора услуг в региональной экономике, экономические показатели деятельности предприятий сферы услуг, уровень использования ресурсов, а также процессы внедрения цифровых технологий. Кроме того, разработаны научно обоснованные предложения и рекомендации по совершенствованию экономических механизмов повышения эффективности деятельности предприятий сферы услуг, развитию региональной инфраструктуры и повышению конкурентоспособности на рынке услуг.
Ключевые слова: сфера услуг, предприятия сферы услуг, эффективность, экономический механизм, региональное развитие, цифровая экономика, Самаркандская область, рынок услуг.

Abstract. This article analyzes the current development status of service enterprises in the Samarkand region and identifies the main factors influencing the improvement of their economic efficiency. The study examines the role of the service sector in the regional economy, the economic performance indicators of service enterprises, the level of resource utilization, and the processes of implementing digital technologies. In addition, scientifically grounded proposals and recommendations have been developed to improve the economic mechanisms for increasing the efficiency of service enterprises, enhance regional infrastructure development, and strengthen competitiveness in the service market.
Keywords: service sector, service enterprises, efficiency, economic mechanism, regional development, digital economy, Samarkand region, service market.

KIRISH

Jahon xo‘jaligi tizimida xizmat ko‘rsatish sohasi iqtisodiy o‘sishning eng muhim drayverlaridan biri sifatida shakllanib bormoqda. Sanoat va qishloq xo‘jaligiga nisbatan xizmatlar sektori ko‘proq bilim, servis madaniyati, logistika, moliya, IT va turizm kabi yo‘nalishlar orqali qo‘shilgan qiymat yaratishi bilan ajralib turadi. OECD tahlillariga ko‘ra, xizmatlar ulushi global YAIM tarkibida uzoq muddatda keskin oshib, 1970-yildagi 53% dan 2021-yilda 67% gacha yetgan va bu tendensiya xizmatlar iqtisodiyotining ustuvorligini tasdiqlaydi. Shuningdek, Jahon banki indikatorlarida ham xizmatlar sektorining global iqtisodiyotdagi ulushi yuqori darajada saqlanib kelayotgani ko‘rinadi.

So‘nggi yillarda xizmatlar sektoridagi o‘sish omillari sifatida urbanizatsiya va iste’mol talabi tarkibining o‘zgarishi, raqamli transformatsiya, xizmatlar savdosi va turizmning tiklanishi, platforma iqtisodiyoti (marketplace, delivery, e-commerce), “mijoz tajribasi” (customer experience)ga asoslangan boshqaruv texnologiyalarining kengayishi alohida ajralib turmoqda. Ayniqsa, raqamli xizmatlar (mobil ilovalar, elektron to‘lovlar, CRM/ERP, onlayn bronlash va servis) xizmat ko‘rsatish jarayonlarini tezlashtirib, tranzaksion xarajatlarni kamaytiradi hamda korxona samaradorligini oshirish uchun yangi imkoniyatlar yaratadi.

O‘zbekistonda ham xizmat ko‘rsatish sohasi iqtisodiy o‘sish, bandlik va tadbirkorlik rivojida yetakchi yo‘nalishlardan biriga aylanmoqda. Milliy statistika hisobotlarida 2024-yil yakunlari bo‘yicha YaIM tarkibida xizmatlar sektorining ulushi taxminan 50% (50,6%) atrofida ekani keltiriladi. 2025-yil yakunlari bo‘yicha esa xizmatlar sektorining YaIM (GVA tarkibi)dagi ulushi 48,2% dan 48,6% ga oshgani qayd etilgan. Makroiqtisodiy fon nuqtayi nazaridan, O‘zbekiston iqtisodiyoti 2024-yilda barqaror yuqori o‘sish sur’atlarini namoyon etgani, real YaIM o‘sishi 6,5% darajasida qayd etilgani xalqaro institutlar materiallarida ham ko‘rsatiladi. 2025-yil uchun ham o‘sish prognozlari ijobiy baholanib, ADB hisobotida 2025-yilda iqtisodiy o‘sish 6,6% atrofida bo‘lishi kutilayotgani bildiradi.

Davlat siyosati darajasida xizmatlar sohasini modernizatsiya qilish, hududlarda servis infratuzilmasini kengaytirish, turizm va transport-logistika xizmatlarini chuqurlashtirish hamda raqamli xizmatlarni ommalashtirish ustuvor yo‘nalish sifatida qaralmoqda. Shu nuqtayi nazardan, hududlar kesimida xizmat ko‘rsatish korxonalari faoliyati samaradorligini oshirish omillarini aniqlash va ularni iqtisodiy mexanizm orqali boshqarish masalasi alohida ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Samarqand viloyati respublikaning muhim iqtisodiy hududlaridan biri bo‘lib, turizm, savdo, transport, umumiy ovqatlanish, maishiy xizmatlar, axborot-kommunikatsiya xizmatlari kabi yo‘nalishlar bo‘yicha katta salohiyatga ega. Biroq hududiy xizmatlar bozorida xizmat sifati tafovutlari, kadrlar salohiyati va servis madaniyati yetishmovchiligi, raqamli texnologiyalarni joriy etish sur’atlarining notekisligi, infratuzilma va logistika cheklovlari, xizmatlar diversifikatsiyasi pastligi kabi muammolar saqlanib qolmoqda. Demak, Samarqand viloyatida

xizmat ko‘rsatish korxonalari faoliyati samaradorligini oshirish omillarini chuqur tahlil qilish, ularning ta’sir mexanizmlarini aniqlash hamda amaliy takliflar ishlab chiqish dolzarb vazifa hisoblanadi.

MAVZUGA OID DABIYOTLAR TAHLILI

Xizmat ko‘rsatish korxonalari samaradorligini oshirish masalasi iqtisodiy nazariya va amaliyotda bir nechta ilmiy yo‘nalishlar kesishmasida tadqiq etiladi: 1. Makroiqtisodiy va tarkibiy o‘sish, 2. Institutsional iqtisodiyot, 3. Raqobat ustunligi va strategik boshqaruv, 4. Xizmatlar marketingi va servis sifati, 5. Raqamli transformatsiya va innovatsion menejment.

1) Tarkibiy o‘sish va “xizmatlar paradoksi” (Baumol yondashuvi). W.Baumol xizmatlar sektorida mehnat unumdorligi o‘sishi ayrim yo‘nalishlarda sekin bo‘lishini, buning natijasida xizmatlar narxlari nisbatan tezroq oshishi va samaradorlikni boshqaruv innovatsiyalari orqali oshirish zarurligini asoslaydi. Bu yondashuvdan kelib chiqib, xizmat ko‘rsatish korxonalari samaradorligini oshirishda jarayonlarni standartlashtirish, operatsion boshqaruvni kuchaytirish, raqamli xizmat kanallarini kengaytirish va “servis-jarayon xarajatlari”ni (transaction/coordination costs) kamaytirish muhim deb qaraladi.

2) Institutsional muhit va samaradorlik (D.North, O.Williamson). D.North institutsional muhit (qoidalar, huquqiy kafolatlar, shaffoflik, kontraktlarni bajarish) iqtisodiy samaradorlikning fundamental omili ekanini ko‘rsatadi. Xizmatlar bozorida bu omil ayniqsa kuchli namoyon bo‘ladi, chunki xizmat sifati va ishonch (trust) institutlar bilan bevosita bog‘liq. O. Williamsonning tranzaksion xarajatlar nazariyasi esa xizmat ko‘rsatish jarayonida nazorat, monitoring, kelishuvlar va axborot nomukammalligi sababli yuzaga keladigan xarajatlarni kamaytirish samaradorlikni oshirishga xizmat qilishini asoslaydi. Mazkur nazariyalar Samarqand viloyatida xizmatlar bozorini rivojlantirishda tartibga solish sifati, standartlar, raqobat muhitini kuchaytirishning muhimligini ko‘rsatadi.

3) Raqobat ustunligi va strategiya (M. Porter). M.Porter raqobat ustunligini qiymat zanjiri (value chain) va differensiasiya/ xarajat yetakchiligi strategiyalari bilan bog‘laydi. Xizmatlar sohasida qiymat zanjiri “mijoz bilan kontakt nuqtalari”ga boy bo‘lgani uchun, differensiasiya ko‘pincha servis sifati, brend ishonchliligi, tezkorlik, qulaylik va mijoz tajribasiga tayanadi. Demak, xizmat ko‘rsatish korxonalari samaradorligi faqat moliyaviy natija emas, balki qiymat yaratishning (customer value) barqaror mexanizmi sifatida talqin etilishi maqsadga muvofiq.

4) Xizmatlar marketingi va servis sifati (P.Kotler; Lovelock & Wirtz; SERVQUAL). P.Kotler xizmatlar bozorida raqobatbardoshlikning asosi — iste’molchi ehtiyojini chuqur anglash, qiymat taklifi (value proposition)ni aniq belgilash va servis sifatini tizimli boshqarish ekanini ta’kidlaydi. Lovelock va Wirtz xizmatlar marketingida “xizmat dizayni”, “xizmat operatsiyalari”, “xodim–mijoz o‘zaro ta’siri” samaradorlikning markaziy elementi ekanini ko‘rsatadi.

Amaliy baholashda SERVQUAL (ishonchlilik, javob beruvchanlik, ishonch, empatiya, moddiy dalillar) kabi yondashuvlar xizmat sifatini o‘lchash va samaradorlik bilan bog‘lash imkonini beradi.

5) Raqamli transformatsiya va samaradorlik. Raqamli iqtisodiyot sharoitida xizmat ko‘rsatish korxonalari samaradorligi CRM/ERP, elektron to‘lov, marketplace integratsiyasi, onlayn buyurtma va tahliliy boshqaruv (data-driven management) bilan kuchli bog‘lanmoqda. Bu yo‘nalishdagi nazariy xulosa shundan iboratki, raqamlashtirish bir tomondan xarajatlarni kamaytirsa, ikkinchi tomondan mijoz qoniqishini oshiradi; natijada daromad barqarorlashadi va samaradorlik yaxshilanadi.

O‘zbekiston olimlari (masalan, M.Q. Pardayev, G.Q. Abduraxmanova) xizmatlar bozori, xizmatlar sektorining tarkibiy rivojlanishi, hududiy servis infratuzilmasi hamda xizmat ko‘rsatish korxonalarining iqtisodiy mexanizmlari bo‘yicha ilmiy qarashlarni shakllantirgan. Mazkur yondashuvlar Samarqand viloyatida xizmat ko‘rsatish korxonalari samaradorligini oshirish bo‘yicha hududiy dasturlar, infratuzilma va kadrlar siyosatini takomillashtirishga nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, xizmat ko‘rsatish korxonalari samaradorligi ko‘p omilli bo‘lib, u institutsional muhit, raqobat strategiyasi, servis sifati va mijoz qoniqishi, raqamli transformatsiya, kadrlar va infratuzilma omillari integratsiyasi orqali oshadi. Shu bois maqolada Samarqand viloyati misolida ushbu omillarni tizimli tahlil qilish va ularning ta’sir mexanizmini model asosida asoslash ilmiy jihatdan dolzarbdir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot jarayonida tizimli tahlil, statistik tahlil, solishtirma tahlil, iqtisodiy-mantiqiy tahlil hamda guruhlash usullaridan foydalanildi. Xizmat ko‘rsatish korxonalari faoliyati samaradorligiga ta’sir etuvchi omillarni aniqlashda iqtisodiy ko‘rsatkichlar tahlili hamda hududiy rivojlanish omillari o‘rganildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Samarqand viloyatida xizmat ko‘rsatish sohasi o‘sishiga bir vaqtning o‘zida talab va taklif omillari ta’sir qilmoqda. Talab tomonda: aholi daromadlarining o‘sishi, turistik oqimning faollashuvi, shaharlararo harakatlanish va servisga bo‘lgan ehtiyojning ortishi xizmatlar iste’molini kengaytiradi. Taklif tomonda esa: tadbirkorlik subyektlari sonining ko‘payishi, bank-moliya xizmatlarining rivojlanishi, raqamli platformalar orqali xizmat ko‘rsatish kanallarining ko‘payishi xizmatlar bozorini kengaytiradi.

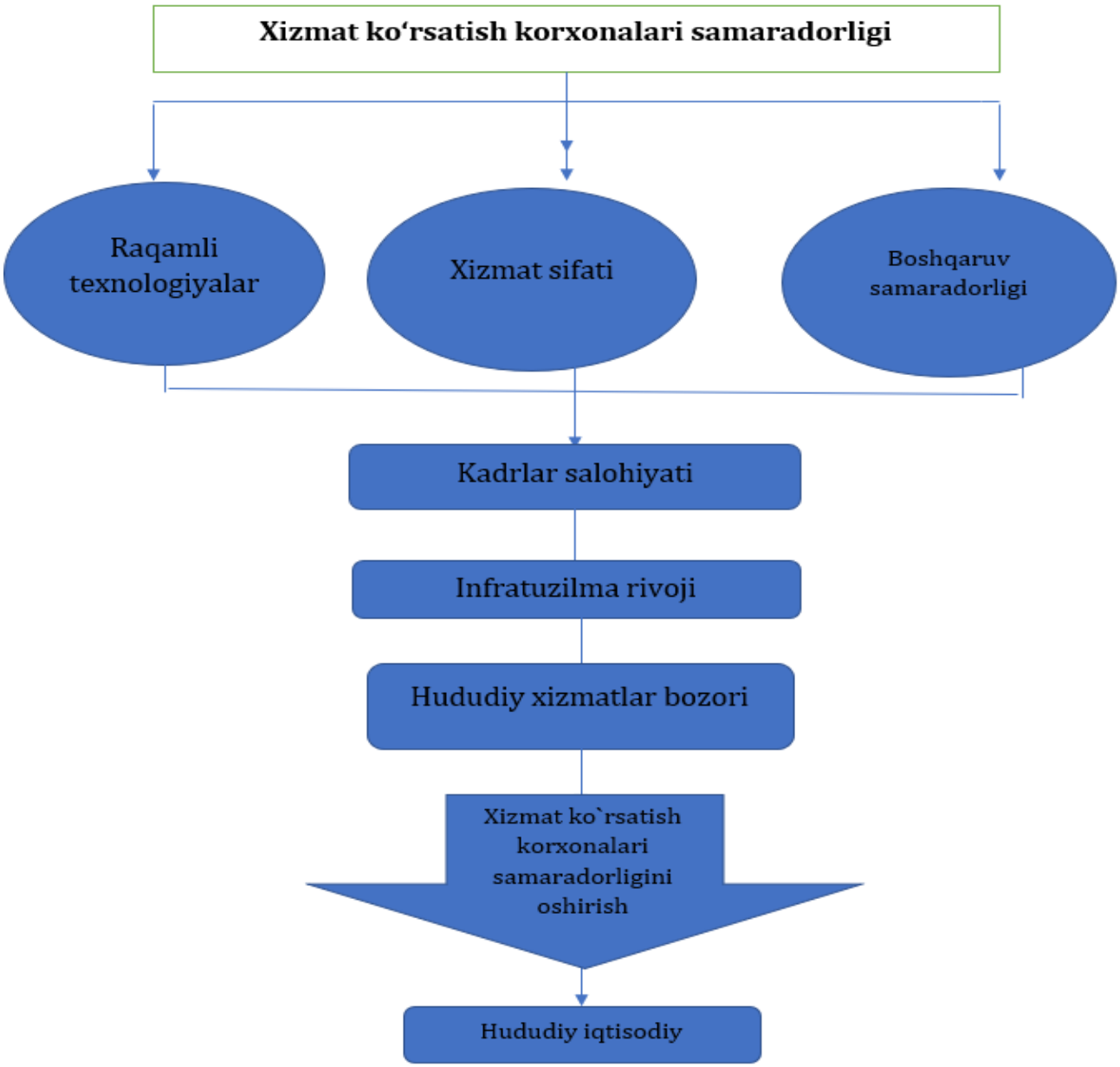
1-jadvalda so‘nggi yillarda xizmat ko‘rsatish sohasi iqtisodiyotda tobora muhim o‘rin egallab bormoqda. Bu esa xizmat ko‘rsatish korxonalari faoliyati samaradorligini oshirish masalalarini yanada dolzarb ekanligini ko‘rsatadi.

1-jadval

O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatish sohasining asosiy makroiqtisodiy ko‘rsatkichlari

Ko‘rsatkichlar	2020	2022	2023	2024
YAIMda xizmatlar ulushi (%)	36.3	40.5	43.4	47.9
Bandlikda xizmatlar ulushi (%)	51.0	55.6	58.2	59.5
Xizmatlar hajmi o‘sishi (%)	6.4	8.5	10.2	11.8
Xizmat ko‘rsatish korxonalari soni (mingta)	220	255	278	295

Manba: O‘zbekiston Respublikasi Statistika qo‘mitasi ma’lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi.

Manba: muallif ishlanmasi.

1-rasm. Xizmat ko‘rsatish korxonalari faoliyati samaradorligini oshirish modeli

Mazkur model xizmat ko‘rsatish korxonalari samaradorligini oshirish jarayonida asosiy omillar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni ifodalaydi. Modelga ko‘ra, xizmat ko‘rsatish korxonalari faoliyatining samaradorligi raqamli texnologiyalarni joriy etish, xizmat sifati, boshqaruv samaradorligi, kadrlar salohiyati hamda infratuzilmaning rivojlanganligi bilan belgilanadi.

2-jadval

Samarqand viloyatida xizmat ko‘rsatish sohasining rivojlanish ko‘rsatkichlari

Ko‘rsatkichlar	2021	2022	2023	2024
Xizmatlar hajmi (trln so‘m)	19.4	23.8	28.6	33.2
Xizmat ko‘rsatish korxonalari soni (mingta)	18.6	20.9	22.7	24.3
Band bo‘lganlar soni (ming kishi)	312	335	356	378
Turizm xizmatlari ulushi (%)	21.3	23.5	26.1	28.4
Axborot xizmatlari ulushi (%)	4.6	5.3	6.8	8.1

Manba: O‘zbekiston Respublikasi Statistika qo‘mitasi ma’lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi.

Mazkur jadvaldan ko‘rinib turibdiki, Samarqand viloyatida xizmatlar hajmi va xizmat ko‘rsatish korxonalari soni yil sayin oshib bormoqda. Ayniqsa, turizm xizmatlari va axborot xizmatlarining ulushi sezilarli darajada ortib borayotgani hududda xizmatlar bozorining diversifikatsiyalanayotganini ko‘rsatadi.

Samaradorlikni baholashni bir nechta usullarini ko‘rib chiqamiz:

1. $E=w_1D+w_2Q+w_3L+w_4I$

bu yerda, E-samaradorlik ko‘rsatkichi, w_i— og‘irlik koeffitsiyentlari (masalan, ekspert bahosi yoki normalizatsiya orqali).

Regression modeli:

2. $E=\alpha+\beta_1D+\beta_2Q+\beta_3L+\beta_4I+\varepsilon$

- D (raqamlashtirish): elektron to‘lov ulushi (%), onlayn buyurtmalar ulushi (%), CRM mavjudligi (0/1), IT xarajatlari ulushi (%).
- Q (xizmat sifati): mijoz qoniqishi indeksi (so‘rovnoma), shikoyatlar soni (teskari), qayta murojaat ulushi.
- L (unumdorlik): xodim boshiga xizmatlar hajmi, o‘rtacha xizmat ko‘rsatish vaqti (teskari).
- I (investitsiya): modernizatsiya xarajatlari, asosiy vositalarga investitsiya, trening xarajatlari.
- Kutiladigan natijalarni ilmiy talqin
- $\beta1>0\beta1>0$: raqamlashtirish oshsa, samaradorlik oshadi (xarajatlar kamayadi + tezkorlik ortadi).
- $\beta2>0\beta2>0$: xizmat sifati oshsa, mijoz qoniqishi va qayta xarid ortadi → tushum barqarorlashadi.
- $\beta3>0\beta3>0$: mehnat unumdorligi oshsa, bir birlik xizmatga xarajat kamayadi.
- $\beta4>0\beta4>0$: investitsiya oshsa, servis infratuzilmasi yaxshilanadi, yangi xizmatlar paydo bo‘ladi.

Mazkur model xizmat ko‘rsatish korxonalari samaradorligiga ta’sir etuvchi asosiy omillar o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniqlash imkonini beradi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, ayniqsa raqamlashtirish darajasi va xizmat sifati samaradorlikka eng kuchli ta’sir ko‘rsatadigan omillar hisoblanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari Samarqand viloyatida xizmat ko‘rsatish korxonalari faoliyatining samaradorligini oshirish hududiy iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri ekanligini ko‘rsatdi. Xizmatlar sektorining rivojlanishi iqtisodiy o‘sishni ta’minlash, yangi ish o‘rinlarini yaratish hamda aholi turmush darajasini oshirishga xizmat qiladi.

Xizmat ko‘rsatish korxonalari samaradorligini oshirish uchun raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, xizmat sifati va raqobatbardoshligini oshirish, innovatsion xizmatlarni rivojlantirish hamda xizmat infratuzilmasini modernizatsiya qilish zarur.

Mazkur tadqiqot natijasida quyidagi ilmiy yangiliklar ishlab chiqildi:

1. Samarqand viloyati xizmatlar sektorida samaradorlikni belgilovchi omillar tizimi (raqamlashtirish, servis sifati, mehnat unumdorligi, investitsiya, infratuzilma va kadrlar) hududiy xususiyatlar kesimida klassifikatsiya qilindi va ularning o‘zaro bog‘liqligi konseptual asoslandi.

2. Xizmat ko‘rsatish korxonalari samaradorligini baholash uchun o‘lchanadigan indikatorlar to‘plami taklif etildi:

- D: raqamli tranzaksiyalar ulushi, CRM/online buyurtma
- Q: mijoz qoniqishi, shikoyatlar indeksi
- L: xodim boshiga xizmat hajmi
- I: modernizatsiya va trening investitsiyasi.

Natijada samaradorlikni subyektiv emas, indikatorlar orqali baholash mexanizmi ishlab chiqildi.

3. Samarqand viloyati sharoitida xizmatlar sektori samaradorligiga ta’sirni miqdoriy baholash uchun regression modeli ($E=\alpha+\beta_1 D+\beta_2 Q+\beta_3 L+\beta_4 I+\varepsilon$) taklif qilindi va modelda omillarni amaliy o‘lchash mexanizmi (proksilar) ko‘rsatib berildi.

4. Xizmat ko‘rsatish korxonalari samaradorligini oshirish bo‘yicha hududiy iqtisodiy mexanizmning konseptual modeli takomillashtirildi: bunda “raqamli servis → sifat monitoringi → kadrlar salohiyati → infratuzilma” zanjiri orqali barqaror samaradorlikka erishish algoritmi asoslab berildi.

5. Samarqand viloyati uchun amaliy tavsiyalar “umumiy” emas, balki mexanizmga bog‘langan ko‘rinishda ishlab chiqildi:

- raqamli xizmatlar ulushini oshirish (D)
- servis sifatini o‘lchash va monitoring tizimi (Q)
- unumdorlik KPIlari va trening dasturlari (L)
- modernizatsiya/investitsiya paketlari (I).

Natijada takliflar “omil → vosita → natija” mantiqiy zanjirida asoslandi.

Tadqiqot natijalari asosida Samarqand viloyatida xizmat koʻrsatish korxonalari samaradorligini oshirish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

1. Xizmatlar sektorini raqamlashtirishni jadallashtirish. Onlayn xizmatlar, elektron toʻlov tizimlari va CRM tizimlarini keng joriy etish xizmat koʻrsatish jarayonini optimallashtiradi.
2. Xizmat sifati monitoring tizimini joriy etish. Mijozlar fikrini oʻrganish va xizmat sifatini baholash tizimini joriy etish korxonalarning raqobatbardoshligini oshiradi.
3. Hududiy xizmat infratuzilmasini rivojlantirish. Transport, logistika va axborot infratuzilmasini rivojlantirish xizmatlar bozorining kengayishiga xizmat qiladi.
4. Kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish. Xizmat koʻrsatish sohasida zamonaviy bilim va koʻnikmalarga ega mutaxassislar tayyorlash zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Porter M. Competitive Advantage. – New York: Free Press, 1985.
2. Kotler P., Keller K. Marketing Management. – Pearson Education, 2017.
3. Lovelock C., Wirtz J. Services Marketing. – World Scientific Publishing, 2016.
4. North D. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. – Cambridge University Press, 1990.
5. Baumol W. Macroeconomics of Unbalanced Growth. – American Economic Review, 1967.
6. Fitzsimmons J., Fitzsimmons M. Service Management. – McGraw-Hill, 2014.
7. Williamson O. The Economic Institutions of Capitalism. – Free Press, 1985.
8. Pardayev M.Q. Xizmat koʻrsatish iqtisodiyoti. – Toshkent, 2020.
9. Abduraxmanova G.Q. Xizmatlar bozori iqtisodiyoti. – Toshkent, 2019.
10. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni PF-158 "Oʻzbekiston – 2030 strategiyasi".
11. Oʻzbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma'lumotlari.
12. UNCTAD World Investment Report, 2023
13. World Bank. World Development Indicators: Services, value added (% of GDP).
14. OECD. Revitalising Services Trade for Global Growth. (services share in global GDP)
15. National Statistics Committee of Uzbekistan (Stat.uz). GDP of the Republic of Uzbekistan, 2024 / 2025 releases.
16. IMF. Uzbekistan: Staff Report / Country Report (2024 growth).
17. ADB. Uzbekistan economic growth outlook 2025.